

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Directeur PDCZ

**Directoraat Generaal
Curatieve Zorg**
Programmadirectie Covid-19
Zorg
Team A

Ontworpen door

5.1.2e

5.1.2e @minvws.nl

nota

(ter voorbereiding van een overleg)

Datum

25 januari 2023

Kenmerk

Zaaknummer

Betreft	Overleg VONE Post-COVID
Vergaderdatum en -tijd	26 januari 2023 11:00
Vergaderplaats	Webex

Paraaf directeur

1 Aanleiding en doel overleg 5.1.2e

Er zijn 3 eerdere gesprekken met #VONE geweest waarin het beleid van VWS werd toegelicht.

- 13 juli 2022 over de alternatieve lange termijn aanpak van #VONE.
- 2 augustus 2022 over beschikbaarheid geneesmiddelen (5.1.2e aanwezig)
- 26 augustus 2022 over langetermijn aanpak en maatregelen, post-Covid, langdurige zorg (Mark aanwezig)

Middels een belafsprak tussen 5.1.2e is er afgesproken om twee vervolgoverleggen in te plannen.

- Vandaag, 26 januari over Post-Covid
- Donderdag 2 februari over medisch kwetsbaren

#VONE heeft een document geagendeerd met vragen over Post-Covid die we vandaag kunnen bespreken. Er zijn een aantal collega's van andere ministeries en andere directies aangesloten om de vragen zo volledig mogelijk te kunnen beantwoorden.

2 Deelnemers overleg

VONE

5.1.2e

5.1.2e
 5.1.2e
 5.1.2e
 5.1.2e ?

**Directoraat Generaal
 Curatieve Zorg**
 Programmadirectie Covid-19
 Zorg
 Team A

Kenmerk

PDCV

5.1.2e (Team Vaccinatie)
 5.1.2e (Team Vaccinatie)

OCW

- 5.1.2e (Ventilatie en luchtfiltering op scholen)

SZW

5.1.2e (Arbeid en preventie)

PDCZ

5.1.2e
 5.1.2e
 5.1.2e

3 Vervolg werkwijze

De overleggen met #VONE zijn bedoeld om signalen uit het veld op te vangen en zoveel mogelijk draagvlak voor beleid te ontwikkelen. De huidige werkwijze met #VONE is uitzonderlijk en VWS draagt inhoudelijk verantwoording af aan de TK. Groepen uit de samenleving kunnen altijd brieven sturen of vragen stellen aan het ministerie van VWS.

4 Te bespreken inhoudelijke punten

Post Covid bij Kinderen (OCW en PDCV)

Het aantal mensen met post-COVID wordt niet geregistreerd, dus ook niet het aantal kinderen met post-COVID. (Zie kopje epidemiologie)

CO₂-meters in klaslokalen (5.1.2e van OCW)

- CO₂-meters zijn al verplicht voor nieuwbouw na 2015, of als een schoolgebouw in het primair onderwijs wordt gerenoveerd.
- De minister heeft in februari 2022 17.1 miljoen euro beschikbaar gesteld voor alle scholen om CO₂-meters aan te schaffen, en heeft op verschillende momenten gecommuniceerd om ze aan te schaffen. Zoals in de kamerbrief van 30 september 2022 gemeld, blijkt uit een steekproef ongeveer 40% van de scholen deze meters (nog) niet te hebben aangeschaft.
- Daarom is de minister nu bezig met het uitwerken van een CO₂-meter verplichting.
- Deze vindt plaats via het Bouwbesluit, dat onder de verantwoordelijkheid valt van BZK. Er is sprake van een consultatietraject waarin burgers en andere organisaties hun feedback kunnen geven. Vervolgens vindt er een voorhangprocedure plaats in de Tweede Kamer, en wordt de Raad van State ook om advies gevraagd. Kortom: het aanpassen van dit besluit kost tijd.

Ventilatie en luchtfiltering op scholen (5.1.2e van OCW)

Acties die worden genomen op het gebied van schone lucht en ventilatie voor scholen:

- Programma van eisen frisse scholen: Dit programma is er sinds 2015 en is in 2021 vernieuwd. Hierin is voor scholen op een rijtje gezet waar hun school minimaal aan moet voldoen op het gebied van binnenklimaat en luchtkwaliteit (label C), en wat ze kunnen doen om een beter label te halen (label B of A).
- Bij luchtverversing zijn CO₂-concentratie en toe- en afvoer van lucht belangrijk.
 - T.a.v. CO₂ hebben alle scholen dit najaar ongeveer 150 euro per lokaal ontvangen voor de aanschaf van een CO₂-meter voor elk klaslokaal.
 - Er wordt momenteel gewerkt aan een verplichting in het bouwbesluit voor het hebben van een CO₂-meter in elk klaslokaal.
 - T.a.v. het informeren van scholen over toe- en afvoer van lucht zijn speciale ventilatieteams in het leven geroepen. Elke school kan via kenniscentrum Ruimte-OK een gratis bezoek van een ventilatieteam aanvragen en ontvangt na afloop van het bezoek een uitgebreid rapport met aanbevelingen en informatie.
- Als het gaat om het doen van grote investeringen in schoolgebouwen t.a.v. ventilatie dan is subsidie beschikbaar via de maatwerkregeling ventilatie. Deze regeling loopt sinds 18 juni 2022 t/m 30 april 2023 en is de opvolger van de SUVIS-regeling.
- Om het gebruik van luchtreinigingstechnieken verantwoord en effectief te doen en zo mogelijk uit te breiden, verzamelen we meer ervaringen met luchtreinigingstechnieken en hoe deze effectief bij kunnen dragen aan het reduceren van het risico op coronabesmettingen in de klas. Het ministerie van OCW is betrokken bij dit onderzoek.

Kenmerk

Vaccinatiebeleid bij kinderen (5.1.2e van PDCV)

- Het is geen bewust beleid geweest het virus de vrije loop te laten onder kinderen.
- De vaccinaties voor kinderen van 5 tot en met 11 jaar zijn pas sinds 25 november 2021 geregistreerd door het EMA.
- In Nederland zijn we op advies van de Gezondheidsraad kort daarna begonnen met het vaccineren van deze groep.
- Alle kinderen in deze leeftijdsgroep kregen de mogelijkheid zich te laten vaccineren. De uitspraak dat kinderen preventie wordt ontzegd delen we dan ook niet.
- Ouders konden hier zelf voor kiezen, de vaccinatie is niet verplicht. Slechts een klein deel van de kinderen in deze leeftijdsgroep heeft zich laten vaccineren en een groot deel van de kinderen in deze groep heeft inmiddels een besmetting doorgemaakt.
- Op 15 november jl. heeft de Gezondheidsraad geadviseerd over COVID-19 vaccinaties bij kinderen van 6 maanden tot en met 4 jaar.
- De GR geeft aan dat de ziektelast bij het grootste deel van de kinderen in deze leeftijdsgroep laag is. Ook het risico op MIS-C bij deze kinderen is laag, omdat een groot deel van hen al een infectie heeft doorgemaakt. MIS-C treedt nauwelijks op bij een volgende infectie.

- Voor de meeste kinderen is het nut van vaccinatie dan ook beperkt volgens de GR.
- Bij leeftijdsgenoten met een verhoogd risico op een ernstig beloop van COVID-19 heeft vaccinatie wel nut, omdat het de kans op ernstige ziekte en ziekenhuisopname verlaagt.
- De GR adviseert daarom om alleen deze groep een COVID-19 vaccinatie aan te bieden. Bijvoorbeeld kinderen met downsyndroom of met een ernstige aandoening aan het hart of longen. De minister van VWS heeft dit advies overgenomen.
- Overigens geeft de GR ook aan dat er onvoldoende gegevens beschikbaar zijn over het aantal jonge kinderen dat Post-COVID krijgt, welke de risicofactoren zijn en in welke mate vaccinatie bescherming biedt tegen het optreden van Post-COVID.

**Directoraat Generaal
Curatieve Zorg**
Programmadirectie Covid-19
Zorg
Team A

Kenmerk

Arbeid en Preventie 5.1.2e van SZW)

Algemeen

- De werkgever heeft op grond van het BW en de Arbowet- en -regelgeving een zorgplicht om het werk gezond en veilig voor werkenden in te richten.
- De NLA (Arbeidsinspectie) is de aangewezen partij om aan te geven of de juiste maatregelen worden genomen of deze in voldoende mate in praktijk worden gebracht. Zij voeren monitoring- en inspectieprojecten uit.
- Preventie is geen doel op zich maar gericht op het voorkomen van arbeidsongevallen en beroepsziekten.
- Een kernbepaling in de Arbowet- en -regelgeving is de zogenoemde arbeidshygiënische strategie. Dit is een hiërarchisch geordend pakket maatregelen om de blootstelling aan risico's die bij het werk kunnen ontstaan, weg te nemen of zoveel als mogelijk te beperken.
- Deze arbeidshygiënische strategie noemen we ook wel de **STOP-strategie** (S: Substitutie, T: Technische beheersmaatregelen, O: Organisatorische maatregelen en P: Persoonlijke beschermingsmaatregelen).

Thuiswerken

- We gaan van een aanwezigheidscultuur gaan naar outputgericht werken en vertrouwen.
- Ook dan geldt dat dat voor zover dat in redelijkheid kan worden gevraagd, de werkgever ervoor moet zorgen dat de werknemer een gezonde en veilige werkplek heeft.
- In juni 2022 is de 'Agenda voor de toekomst van hybride werken' van het kabinet verschenen.
- Er spelen nu ook twee initiatiefwetsvoorstellen met een relatie tot hybride/thuiswerken:
 - In de Eerste Kamer ligt een wetsvoorstel, 'Wet werken waar je wilt'. De werknemer kan een thuiswerkverzoek indienen wat beoordeeld moet worden aan de hand van redelijkheid en billijkheid. Op dit moment kan de werkgever zo'n verzoek makkelijker met weinig motivering afwijzen.
 - In de Tweede Kamer behandeling (week 6). Wetsvoorstel 'Bereikbaarheid buiten werktijd'. Deze zal de werkgever verplichten om een gesprek met werknemers aan te gaan over 'bereikbaarheid buiten werktijd'. Doel van het voorstel is het terugdringen van het hoge aantal burn-out klachten.

Participatie van werkenden met post-Covid

- SZW laat onderzoek uitvoeren naar werkbehoud van werkenden met post-COVID. Wat zijn stimulerende of juist remmende omstandigheden die werkenden ervaren om actief deel te kunnen blijven nemen aan de maatschappij waaronder werken.
- De kennis over de begeleiding van mensen met post-COVID ontwikkelt zich voortdurend. Het is daarom zaak dat deskundigen vanuit die kennis mensen met post-COVID optimaal begeleiden vlg. de stand van de wetenschap.
- SZW ondersteunt beroepsgroepen dan ook door deze kennis te ontsluiten en op te laten nemen in leidraden van beroepsgroepen in de bedrijfsgezondheidszorg paramedische zorg. Ook is voorlichtingsmateriaal ontwikkeld (o.m. videobeeld materiaal over het ziektebeeld, de ondersteuningsmogelijkheden en arbeidsongeschiktheid (Wet verbetering Poortwachter)) vanuit de invalshoeken van alle betrokken partijen. Daarbij wordt nauw samengewerkt met Centrum Werk Gezondheid en C-support.
- Daarnaast werken we met andere departementen samen waaronder VWS, om te komen tot gezamenlijk Rijksbreed beleid om besmettingen te voorkomen en om mensen die ziek zijn geworden te goed als mogelijk te helpen. De samenwerking spreidt zich breed uit over de ontwikkeling van regelgeving, de inrichting van instituties en organisatie- en kennisstructuren en de ontwikkeling en verspreiding van kennis. VWS heeft in dit verband ook specifiek aandacht voor de zorgsector en OCW voor het onderwijs.

**Directoraat Generaal
Curatieve Zorg**
Programmadirectie Covid-19
Zorg
Team A

Kenmerk

Epidemiologie 5.1.2e

- Het aantal mensen met post-COVID wordt in Nederland niet centraal geregistreerd.
- Het is op dit moment niet haalbaar om in Nederland een registratiesysteem op te stellen door privacywetgeving en proportionaliteit (zie ook de [Kamerbrief van 20 september 2021](#)). Er moet namelijk een wettelijke basis worden gemaakt om dit soort informatie te mogen verzamelen. Ook geeft het een hele grote administratieve last, omdat zorgmedewerkers keer op keer zouden moeten nagaan of iemand nog steeds klachten heeft, of dat men inmiddels is hersteld.
- Wel wordt er in verschillende onderzoeken gekeken naar het aantal mensen met langdurige klachten na corona. Door het ontbreken van een eenduidige definitie variëren de cijfers uit deze onderzoeken, maar ze laten allemaal wel zien dat het om een significante groep gaat. Uit het Lifelines-onderzoek blijkt dat één op de acht mensen die een COVID-infectie hebben doorgemaakt, te maken heeft (gehad) met langdurige klachten.
- Eerder heeft het NIVEL geconcludeerd dat 20-37% van de coronapatiënten last heeft (gehad) van langdurige klachten.
- Dat betekent niet dat al die mensen nog steeds last hebben van die klachten. Want gelukkig zien we ook dat de klachten na verloop van tijd in sommige gevallen weer verdwijnen. Dat maakt het lastig om in te schatten hoeveel mensen met langdurige klachten er nú zijn.

Onderzoek en behandeling 5.1.2e **(kennisagenda en internationale samenwerking)**

Op dit moment zijn er nog geen bewezen effectieve behandelingen beschikbaar. In Nederland vallen behandelingen die niet bewezen effectief zijn niet onder de verzekerde zorg.

Er wordt een kennisagenda opgesteld en er wordt ingezet op internationale kennisdeling.

- Herstelzorg wordt tot 1 augustus 2023 onder voorwaarden vergoed uit het basispakket. De huisarts of medisch specialist kan beoordelen of iemand in aanmerking komt voor paramedische herstelzorg. Hier geldt dat er een periode van maximaal 6 maanden mag zitten tussen het einde van het acute infectiestadium van de COVID-19 en het moment van verwijzing. De herstelzorg kan bestaan uit fysiotherapie, oefentherapie, ergotherapie, diëtetiek en logopedie.
- In totaal is er 9,31 miljoen euro uitgegeven aan Nederlands onderzoek naar post-COVID.
- Onderzoeken door ZonMw: VWS financiert via ZonMw onderzoek naar de diagnostiek, behandeling en organisatie van zorg van post-COVID. Hiervoor heeft ZonMw het deelprogramma 'COVID-19 aanhoudende klachten en nazorg' gestart. Voor het deelprogramma is in totaal € 7,81 miljoen beschikbaar gesteld met een looptijd van 2021 t/m 2024.
- LongCOVID-onderzoek RIVM: Het RIVM onderzoekt met het LongCOVID-onderzoek de lange termijn gezondheidssimpact van COVID-19, als onderdeel van het brede COVID-programma van het RIVM. Hiervoor is ca. €1 miljoen voor begroot in het COVID-programma van het RIVM voor de periode van 2021 t/m 2023.
- Onderzoek C-support: Ook zijn er middelen beschikbaar voor onderzoek vanuit het budget voor C-support, dit betreft ca. € 0,5 miljoen over de periode 2021 t/m 2023.

**Directoraat Generaal
Curatieve Zorg**
Programmadirectie Covid-19
Zorg
Team A

Kenmerk

Kennisagenda / onderzoek

- Op dit moment bereiden onder meer de Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra (NFU) en het Instituut Verantwoord Medicijngebruik (IVM) een overkoepelende kennisagenda voor, waarbij nationale en internationale onderzoeken op het gebied van post-COVID worden samengebracht en geanalyseerd op hun toepassing in Nederland. Uit deze activiteiten zal tevens blijken of en zo ja, welk aanvullend onderzoek nodig is. Met dit deel van de kennisagenda houden onder meer de NFU, de Federatie Medisch Specialisten (FMS) en het Nederlandse Huisartsen Genootschap (NHG) zich bezig.
- Ook worden er patiëntenorganisaties (zoals PostCovid NL, Long Covid Nederland en Longalliantie Nederland) betrokken om te borgen dat de onderzoeken aansluiten bij de behoefte vanuit het veld. Binnenkort wordt de opdracht hiervoor formeel uitgezet.
- Het uitvoeren van de kennisagenda neemt 7 maanden in beslag. Tussentijdse resultaten worden bekend middels open science. Dit biedt mogelijk inzicht in betere behandel mogelijkheden voor personen met post-COVID.
- De wens is om het traject voor de overkoepelende kennisagenda en het Europese traject met elkaar te verbinden.
- Nature heeft onlangs een overzichtsartikel over de wetenschappelijke stand van zaken rond Post-Covid gepubliceerd. Dit is ook in het Nederlands te vinden op de website van C-support.¹

Internationaal onderzoek

- De EC financiert onderzoek om post-COVID beter te begrijpen. Er lopen cohortstudies om de langetermijnevolgen en symptomen van post-COVID te onderzoeken.

¹ <https://www.c-support.nu/long-covid-een-multisysteemziekte/>

- Er lopen zes Horizon Europe-projecten inzake post-COVID. In Nederland nemen UMC Groningen, VUMV en UMC Utrecht hieraan deel.
- Bij het werkprogramma EU4health 2024 zijn twee samenwerkingsverbanden gericht op chronische luchtwegaandoeningen waaronder post-COVID.
- Er is een Cohorts Coordination Board in het leven geroepen om zoveel mogelijk data-uitwisseling te faciliteren.

**Directoraat Generaal
Curatieve Zorg**
Programmadirectie Covid-19
Zorg
Team A

Kenmerk

Internationale samenwerking en kennisdeling

Tijdens de EU gezondheidsraad van 9 december heeft MinVWS aandacht gevraagd voor meer EU samenwerking op het vlak van post COVID. Er was brede steun van lidstaten. *De minister informeert de TK daar verder over in de aanloop naar het Commissiedebat EU Gezondheidsraad.*

Expertisecentrum 5.1.2e

- De bedoeling is om kennis en ervaring uit wetenschap, onderzoek en praktijk op het gebied van post-COVID op structurele wijze bijeen te brengen door middel van een expertisecentrum. Het expertisecentrum is in eerste instantie een onderzoekscentrum gericht op onderzoek naar behandelingen, kennisvergaring en kennisdeling.
- Het is van groot belang om kennis en expertise te bundelen en er zijn verschillende varianten mogelijk om dit te realiseren. We zijn hierover in gesprek met veldpartijen als de NFU, C-support en patiëntenorganisaties zijn hier ook aan de voorkant betrokken.
- In het tweede kwartaal van 2023 zal ik de TK middels een separate brief uitgebreider informeren over de stand van zaken rond post COVID.
- Een fysiek expertisecentrum op één plek heeft niet de voorkeur. Over het hele land zijn er op dit moment vele zorgprofessionals die zich vanuit de eigen discipline bezighouden met post COVID. Deze inmiddels opgedane kennis en ervaring moet benut blijven worden voor de zorg.

Stigmatisering en communicatie 5.1.2e

- In Q2 zal de Kamer middels een separate brief uitgebreider geïnformeerd worden over de stand van zaken rond post COVID. Mede hierdoor blijkt de erkenning vanuit het ministerie. Daarnaast werkt VWS aan een betere informatievoorziening.
- De vernieuwde Post-COVID pagina op rijksoverheid.nl gaat binnenkort live:
 - met uitleg (B1-niveau) waarin staat wat er nu loopt en waar mensen terecht kunnen als ze vragen hebben.
 - deze webpagina wordt regelmatig bijgewerkt in samenwerking met C-Support, ZonMw, RIVM en Post-COVIDNL.
 - er worden interviews (Blogs) gemaakt waarin onderzoekers vertellen over hun onderzoek.
- Op dit moment zijn we niet voornemens om een publiekscampagne op te zetten. Publiekscampagnes vanuit de overheid hebben gedragsverandering als doel. Er is een campagne gericht op corona en het risico op langdurige klachten is daar onderdeel van.